

Szacsvay Éva

Tér, emlékezet, identitás. A kalotaszegi konfirmáció tere és szimbólumai

A konfirmációhoz köthető jelenkori szimbólum-csokor értelmezéséhez a kora középkori keresztelési hagyományok ismerete szükséges. A *confirm* (latin) 'megerősít' szón a gyermekkori keresztelés érvényesítését és tudatos vállalását értik a protestáns egyházak. „A keresztség és a konfirmáció vélt összefüggését kifejezetten jórészt csupán egyetlen lókus-hoz, az Acta 8,4–25-höz lehet kötni, amennyiben valóban kapcsolatba lehet hozni a Fülöp után Samáriába érkező Péter és János apostolok ez irányú cselekedeteit a monarchikus episzkopátus konfirmációs gyakorlattal – fogalmazza meg Szűcs Ferenc a konfirmációról készített tanulmányában. Az egykori félelem, hogy a vízzel és tűzzel keresztelés elválik egymástól, nem indokolt, az írás is megerősíti a lélek és vízkeresztség egységét. Aki Szent János után jön, Szentlélekkel és tűzzel keresztel (Mt 3, 11).¹ A protestantizmus kibontakozásakor az egyik legjelentősebb vita a szentségek elfogadása és megtartása körül dúlt, két szentséget tartottak meg a protestáns egyházak, a keresztelést és az úrvacsoravételt. Mindkét szentség az ördögnek a testből történő kiűzését, illetve távoltartását eszközölte. A keresztség és az úrvacsora, illetve e kettő rituális egybekapcsolása az ifjúkor végén, a felnőttkor elején egy újabb „átmenet” szertartásos emlékállítása, amelyben az egyén önálló egyházi élete megkezdődik egyházi és liturgiai értelemben. Ugyanezen az alkalmon a liturgia szerint szóban megemlékezik saját kereszteléséről, majd szóban való fogadalomtétellel a felekezethez való tartozásáról és keresztyén életmódjáról nyilatkozatot tesz.²

---

¹ Szűcs 2004: 229–230.

² A protestáns újkori homiletika a kultikus alkalmak között a természeti és társadalmi események mellett a liturgiális istentiszteletek között különbözteti meg a sákrámentomos istentiszteleteket (keresztelés, úrvacsora), amelyeket a megváltás és a tulajdonbavétel szimbolikájával értelmez, és a szimbolikus istentiszteleteket, ez utóbbiak sorába tartoznak a konfirmáció, a házasság megáldása és a temetés. „A konfirmációban a keresztségben virtualiter nyert üdvjavak (megváltás) actualizálásáról van szó” Ravasz 1915: 367–380.

A kora középkori keresztelés lényegét Szent Ágoston az alábbiakban határozta meg: „Parvuli exsufflantur et exorcizantur, ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica (a kisgyermekre ráfújnak és exorcizálják, mi által belőle az ördög ellenséges erejét kiűzik). Ennek alapja az eredendő bűn. A gonosz elűzésére utal például a korai ófelnevelés, a keresztelendőnek feltett, de a keresztszülők által megválasztott kérdéssor: „Elmentmondasz-e az ördögnek? Az ördögök minden fajtájának (csoportjának) és minden ördögi műnek?” A keresztelés kora középkori körülményei között döntő az a félelem, amellyel kapcsolatosan Peter Dinzlacher értelmezi a keresztelést: Az újszülött gyermek szülei sokkal inkább félelemmel tekintettek a csecsemőre, semmint együttérzéssel.³ Az őskeresztény kortól (tehát a felnőtt keresztelés idejétől) a keresztelés fő rítusai az eskü, a kereszttetés és a kézrátétel. A keresztszülők szimbolikus – a gyermeket helyettesítő, illetve később a szülői szerepet megduplázó – funkcióját a 813-as Mainz-i Zsinat írta le.

A névadás is összefüggésben van az ördög, gonosz eltávolításával, a gyermek korábban használt nevét új névvel cserélik fel, a keresztény névvel, (illetve a közösség szerint annak minősülő névvel). Ugyancsak tisztító, elhárító szerepe van a keresztelés alkalmával a víznek. Miközben az újkori keresztelés középpontjába a névadás családi és közösségi szerepe került, a reformáció a felnőtt-keresztelés „visszaállításaként” a konfirmáció intézményével, amelyet egy modern kegyességi áramlat, a pietizmus, és az azt megelőző Schleiermacher teológiája bontakoztatott ki, ennek hajóján visszavezett a fogadalomtétel és más korai zsidó és keresztény rítusok visszaállításához, mint a felekezethez tartozást megerősítő eszközhöz.

A protestáns konfirmáció sokféle egyéb jelentései és funkciói mellett egyik legfontosabb eleme, hogy lehetővé teszi a „keresztelésre” való egyéni megemlékezést. A csecsemő vagy kisgyermekkorban történő keresztelés rítusára és annak megtartó erejére – a középkori félelmek (kereszteletlenek halála révén felszaporodó és az élők között működő gonosz lelkek, az ördögöt hordozó kereszteletlenek kérdéses szerepe és helye a keresztény gyülekezetekben stb.) miatt átváltt egyházban – a keresztszülők emlékezése és a névnap közvetett lehetőséget kínált csupán. A régi felnőtt-keresztelést a megtért saját életének (pogányból-keresztény) fordulataként értelmezte, amire az ahhoz tartozó rítusok, szövegek, eljárások felidézésével emlékezett. Az emlékezet szerepe a tör-

---

³Dinzlacher 1996: 54.

ténelem és vallás keletkezése és fennmaradása tekintetében valamennyi nagy vallásnál „kritikus” volt, vagy kritikussá vált. A kereszténység számára a zsidó vallás sajátos és felfokozott vallási emlékezete meghatározó, kifejezetten eligazító, mert a keresztény vallás általában, de a protestantizmus – mint az ótestamentum felelevenítője és az őskeresztény egyházhoz visszatérő teológiai gondolkodás képviselője – fokozottan érvényesítette e vallások korai gyakorlatának a helyhez és emlékezéshez köthető rítusos, vagy ritualizált eljárásait. Miközben a protestánsok dogmatikájuk szerint a „keresztény gondolkodástól eltávolodott formáiban” (templomi misztérium, szentek ünnepei, karnevál) a dramatizált rítusokat elvetették, azok a vallási élet részleteiben, az értelmezésekben (szövegmagyarázatok) még a (katolikus) egyház eltévelyedéseinek idejét megelőző „aranykor” elemeiként, liturgiai részleteiként folyton előkerülnek.⁴

A koraszülött ördögi volta hitéből fakadó félelem tompítására a középkori gondolkodás kidolgozta a „minden újszülött mellett megjelenik valamiféle isteni erő, angyal, aki magatartását irányítja”⁵ gondolatot, ez szoros kapcsolatba került a katolikus névadás szokásával, mely értelmében az újszülöttet nevének szentje kísérte és védelmezte, irányította. A protestáns dogmákban elfogadott úgynevezett közlények, angyalok helyettesítették a katolikus gyakorlatban meglévő segítő szentek funkcióit. Mindez az újkor gyakorlatában is jól ismert, lásd az őrangyal protestáns megfogalmazásait vallásos történetekben, mesékben, szövegekben stb.⁶ A bizánci, keleti egyháznál a védőszentnek, a névünnep formájában is különösen nagy szerepe volt még a 20. század végén is, amikor a névnapok egyházi ünnepként kezdődtek a szentre való megemlékezéssel, és otthon a szent falra akasztott képének feldíszítésével, lakomával és a halott névhordozókra való emlékezéssel folytatódtak.

⁴ Assmann 2004 (1999). Különösen az I. és II. fejezet, a szóbeli és „írással” kultúrák átmeneteiben vizsgálja az emlékezés kultúráját. Az emlékezésnek mint az időfolyamatban a jelent múlttá szervezőnek identitást, kultúrákat és felemelkedésüket körvonalazó, megerősítő szerepe van.

⁵ Barown 1993: 76. Ez összefüggésben volt a látomásokkal, a 3. században sokasodnak a szentekkel való ilyen közeli kapcsolatok, annak sikerült a szentek köréhez közel jutnia, aki ilyen látomások révén beazonosíthatta az őt segítő szentet. Ezekben a megtérés, illetve a felhatalmazás esetei válnak ismertté és elfogadottá.

⁶ A különös észrevétel Gilbert Durand-é, aki H. Corbin-t idézi: „A protestáns teológusnál az iszlám hozzájárulásának köszönhetően első helyen áll az angelológia. Az angyal ugyanis (még Krisztus is, amennyiben Chrostos Angelos) a tipikus hírvívó „az üzenet hordozója”, a „közvetítő”. Durand 2003: 75–124.

A katolikus ellenreformációban bevezetett bérmálás a serdülőkor határán megerősítette a felekezethez tartozást, a konfirmáció ennek ellensúlyozására, de jóval később került bevezetésre, erdélyi és tiszántúli részekben 1788 körül, Nagyenyeden 1811-től, Dunántúlon 1806 körül. A bérmálás bevezetésének a vegyes felekezetű falvakban volt jelentősége, ahol a gyónás elkerülésével lehetővé vált a katolikus fél számára a protestáns esküvő megtartása, ennek megakadályozására vezették be a bérmálást majd pedig a konfirmációt.⁷ E logika mentén kialakult az a szabályozás, hogy csak a konfirmáltakat esketik meg, a konfirmáció fogadalmát külön, az esküvő előtt is letehetik. Mind a bérmálás, mind a konfirmáció lokális érvényű és értékű esemény, a bérmálás egy nagyobb egyházközségi területen (a püspök körzetében több falu is lehet, amelynek lakói az alkalomra egy nagyobb templomba gyűlnek össze) szerez érvényt a fogadalomnak, a konfirmáció templomközösségekben (gyülekezet) él.⁸

A következőkben a konfirmáció elemeit, szerkezetét vizsgáljuk mint az emlékezet és – ennek következményeként – az identitás hordozóit.

⁷ Szacsavay 1998: 174.

⁸ Gorzafalván 1999-ben a bérmálandók a szomszéd, közeli (csángó és román) falvakból is jöttek családostól papjaik vezetésével, a templom alig volt elég a csángó szülők befogadására. A román nyelvű és „középkorias szertartásrendű” misét követő családi ünnepet már ki-ki a maga falujában tartotta a legközelebbi rokonok részvételével. A bérmálás helyéül azért választották Gorzafalvát, mert annak van a legnagyobb temploma és templomkertje a körzetben. A bérmáló püspök Iași-ból érkezett, nagyszámú segédlettel, az esemény a résztvevők nagy száma miatt késő délutánig tartott. Román nemzeti jellegét a helybéli apácák által megszervezett „rozáliák” felvonulása jelentette, ezek a kisleányok fejükön virágkoszorúval, romános ingben és szoknyában vonultak a menet élén, amely a püspököt fogadta. (Saját gyűjtés, 1999, Gorzafalva, Bahána.). A református gyülekezetek templomközösségekben szervezik a konfirmációt, amelynek nemzeti és magyar jellegét szintén elsősorban a tanítás tartalmával, de szimbolikus díszítésekkel és öltözetekkel is biztosítja. Nyugat-európai párhuzamok szerint a falusi konfirmációt a katolikus városi bérmálás mintájára rendezték, ünneplős öltözetként az ókeresztény szokásnak megfelelő fehér ünnepi ruhában. Az evangélikus gyülekezetek a Kárpát-medencében szintén kidolgozták etnikai és felekezeti identitásuk jelképeit a díszítésben és öltözetben. A moldvai csángók bérmálása román nemzeti jellegének kialakítása az általunk vizsgált időpontban, négy-öt év alatt történt.

Tanulás, tanítás, emlékállítás

A konfirmáció egy tanítási, tanulási folyamat lezárása, egyfelől egy vizsga. Több éven át figyeltük Kalotaszeg falvaiban tananyag tekintetében bekövetkezett változásokat. A rendszerváltást megelőző időszakról az emlékezés révén szereztünk ismereteket, a megtanuló anyag kézzel írt lapokon, esetleg indigóval és írógéppel sokszorosított, másolt példányokban került a „tanulókhöz”. A konfirmáció iskolaszerű rendjét az iskolai hittanórák teremtették meg, amelyeket a jelenben a hetedik osztálytól a nyolcadik osztály pünkösdjéig a konfirmáció előkészítő szakszaként tartanak. A rendszerváltást megelőző időben a felkészítés a nyári vakáció idejére korlátozódott, és augusztus huszadikán az újkönyér úrvacsoravételével történt a konfirmáció, épp az iskolai oktatástól való távol tartása érdekében. Ekkor az előkészítés a parókián vagy a lelkészi hivatalban, esetenként a templomban történt. Ma is a konfirmációt megelőző időben a gyakorlásra és ismétlésre a templomban vagy a lelkészi hivatalban kerülhet sor, általában szombat délután, amely lényegében megfelel az őskeresztyének felnőttoktatás rendjének a keresztelés előtt, ezt a „megszentelt” időpontot a református egyház például a két háború közötti időben a felnőttek oktatására szánta (Bibliolvasás), de a konfirmandusok oktatásának a hét rendjében is ez volt akkor a kitüntetett időpontja. A felnőttoktatásban, a felnőtt keresztségre való felkészítésben a katekéták vagy diakónusok szerepe kiemelt volt, az újkori eljárásban részt vett az oktatásban a kántor, a kikérdezésben pedig a presbiterium, mely indokolt esetben az oktatási folyamatban is részt vehetett. Az 1990-es évtől az 1945 előtti idő rendjéhez fordultak vissza, visszahelyezve a konfirmációt pünkösöd ünnepéhez, egy évre meghosszabbítva, s az utóbbi években egy évről két évre változtatva a felkészülés időszakaszát. Ez a tanítható anyag mennyiségi növekedését, tehát az oktatás és a vizsgajelleg erősödését hozta. A felkészülés elhúzódó, hosszabb ideje növeli az ünnep szerepét a hely (város, falu), a család, illetve az egyén életében (ugyanakkor lehetővé teszi az anyagiakkal történő rákészülés magasabb szintjét is). Míg a teológiai háttér és a homiletika a konfirmációban különválasztja a fogalomtételt, a megáldást és az első úrvacsoravételt a vizsgától vagy kikérdezéstől, az iskolai hittanoktatás felerősíti a konfirmációban a tanulást és felkészülést.

Mind a falusi, mind a bánffyhungyadi közösség számára fontos és szívesen tartott ünnepség a konfirmáció, amely olyan társadalmi szerepet vett fel, amelyek alapján a konfirmáció egy sajátos, új ünneppé ala-

kult. A konfirmáció hittanórán történő felkészítése Kalotaszegen általánossá vált. Lehet az ünnepet egy vasárnapra összeállítani, szombat délutántól vasárnap délig, elválasztva a presbitérium előtt tett vizsgát a vasárnapi kikérdezéstől, fogadalomtételtől és azonnali úrvacsoravételtől. Az egyes események szétválasztása, a konfirmáció széttagolása egy hosszabb időszakaszra tehetik a vizsgát pünkösöd előtti vasárnapra, a fogadalomtételt és úrvacsoravételt pünkösödre. Az az újítás, amely két évre húzza ki a felkészülés idejét, és áthelyezi azt az iskolába, kiszélesíti az esemény jelentéssorát; a konfirmandusok csoportja egybeesik az iskolai hetedik és nyolcadik osztály csoportjával, és az oktatási szakasz az iskolai élmények és emlékek anyagába kerül, a szakrális térből és időből a mindennapok terébe és idejébe (iskola és iskolai tanrend). Mert a szombat délutáni, gyülekezeti teremben, templomban tartott felkészítések a szakrális tér és idő eseményei, amennyiben a szombat délután is a kátéolvasás, felnőttoktatás idejévé vált már a két háború között időben is. A szombati időben szabad beszélgetéses foglalkozást tartanak, amelyen az összeállított 64 kérdést tanulják meg, azaz memorizálják, helyenként verses változatban. Ezzel párhuzamosan az élet által feltett kérdéseket szabadon megbeszélhetik. Ezen a foglalkozáson elmélyül a hithez kapcsolódó rituális viselkedés, az imádkozás, bibliaolvasás és éneklés. Az iskolai oktatás idejében tantervszerűen vallási ismereteket, azaz „hittant tanulnak”.

Valószínűleg így alakul ki az a helyzet, hogy a konfirmáció ünnepében számtalan, az iskolai ballagásban ismert elem jelenik meg. A ballagás ünnepeiben szintén történik egy felvonulás, amikor az iskola tereit (szertárak, zeneterem, tornaterem stb.) utoljára együtt bejárják, hogy megemlékezzenek a terekben történetekre, és ezzel a rituális énekes felvonulással teszik emlékezetessé az utolsó tanítási napot a záróvizsgák előtt. A konfirmációhoz hasonlóan virágfűzérrel feldíszített terekben történik mindez. Noha az általános iskolai ballagás nem túl régi az erdélyi kiskolákban, a szokások egymásra hatása megfigyelhető. A konfirmandusok csoportja és az évet befejező nyolcadikosok csoportja azonos. Megfigyelhető, hogy a konfirmáció az iskolatípus utolsó osztályában mindenképpen átvett ebből a szerepből, ezt bizonyítják a konfirmáció emlékére tartott összejövetelek, találkozók (pl. Méra), ahol a távolra elkerültek beszámolnak életükről, és együtt töltenek egy napot, félig az egyház által rendezett ünnepeken, félig a közösség mulatsággal, ünnepel megszervezett eseményeként. Az emlékezés időpontjaihoz a kerek számok tartoznak, 10–20 év. Az együttlétet a lelkész vezeti és szervezi, az

emlékezésnek szakrális és profán oldala van. A lelkész részvétele, szervező munkája a „belmisszió” területén értelmezhető, a templomtól és a helységtől távol került emberek emlékezetében felidéződnek a régi, gyermekkori kötődések helyhez, családokhoz, paphoz, egyházhoz. A falvak identitásának megőrzésében és megerősítésében ennek kiemelt szerepe lehet. (Mind a pozitív kiemelkedő életek példája, mind a negatív, „elvesző”, kallódó életek fordított példája megerősíti a hely presztízsét, de nagyon jelentős a szerepe a helyben élők számára, a rendezvényen mindenki részt vehet, meghívást kap az is, aki már elszakadt a templomtól, a vallásos élettől.)

A tanulás és tudás lezáró pontja a vizsga, amely a jelenkori gyakorlatban történhet a prersbitérium előtt, előző napon, és az ezen megfelelt ifjak vehetnek részt másnap a templomi vizsgán, fogadalomtételen és úrvacsoravételen. Időben a folyamatot két vasárnapra is eloszthatják, a konfirmációt és az első úrvacsoravételt szétválasztva egymástól. A vizsga letétele a szereplés első megvalósulása. Ezt a persbitérium szűkebb köre előtt teszik le. Ennél emlékezetesebb a templomi kikérdezés. A kérdésekre egyenként adnak választ, állva, fennhangon a teljes gyülekezet és a vendégek előtt. Ez teszi a konfirmációt az egyéni emlékezésben az individuum külön eseményének, teljesítményének, a „csak velem történt” élményévé, amelynek emléke olyan erős lehet, hogy idős visszaemlékezők újra el tudják mondani a kérdést és a feleletet (különösen, ha azt akkoriban még rigmusos formában tanulták), amit 20–30 évvel korábban kaptak és megválaszoltak. A mindenki számára lehetséges szereplésen túl kiemelkedik a lelkészt köszöntő ifjú szerepe, aki erre az alkalomra írt köszöntő verset mondhat el.

A konfirmációi „szereplés” és annak egyéni, illetve közösségi emléke

A megtanult szövegeknek a kultúrában kiemelhető másodlagos értékei olyanok, amelyek a korai kultúrákban a szóbeliség körülményei között élhettek, amikor szó és mozgás a kiemelt térben, az emlékezetben tartás eszközeként szerepelt – az elmúlt rendszerben keletkeztek. A romániai magyarság számára 1919-től egy olyan másodlagos „szóbeliség” jött létre, mivel az állam és közigazgatás, majd lassan a bürokrácia különböző hivatalai, a közlekedés, piac, végül kórház és iskola érthetetlen idegen nyelven működtek, az írásbeliség a használt nyelvről egy másik nyelvre tért át. A magyar nyelvű városok közegében, valamint a fal-

falvak vallási közösségeiben az államhoz fűződő identitás is megjelent, kiépült a lelkész, mint az érthetetlen helyzetekben eligazító, utat mutató személy (tolmács, kérvények írója, ügyvédek megszerzője, hivatalokba eljáró személy stb.) kulcs-szerepe, kiépültek az államot pótló kultúra-közvetítő, a közigazgatásban eligazító stb. funkciói a nyelvi közösségekben. Ebben a helyzetben minden vallási ünnep a nyelvi kultúra és a közösségi – falusi, táji, nemzeti – kultúra megnyilvánulási alkalma. A falusiak – és sokszor a városiak is – ebben a közösségben tudtak csak megnyilvánulni, megjelenni, ebben a közösségben éltek az emlékezéssel, a helyzetek megismétlésével. Az emlékezés jelentéssel felruházás is, azaz szemiotizálás. Ennek az emlékezésnek nincs köze a történettudományhoz, írja J. Assman, aki a kollektív emlékezésnek, a történelmi emlékezetnek, a kommunikatív és a kulturális emlékezetnek a fogalmait az írásbeliség és szóbeliség határain tisztázni próbálta.⁹

A konfirmáción való szereplés is felértékelődött. A kommunikatív és kulturális emlékezet szerepet kapott a mindennapokban, a vallási eseményekre való visszaemlékezéskor, vagy az ünnepi szerveződés idején a kalotaszegi és helyi identitást tartotta fenn.¹⁰ A 2004-ben megvalósult bánffyuhunyadi konfirmáció mind a lelkész, mind a benne résztvevők szerint nem hunyadi, inkább kalotaszegi konfirmáció, hiszen ma már a falvokról nagy számban beköltözött falusiak: sárvásáriak, győrmonostoriak, bikaliak, kalotaszentkirályiak, nyárszóiak az ünnep szerkezetébe

⁹ A trianoni békekötéssel lényegében egy idegen nyelvű állam kereteibe került egy jelentős, több milliós populáció, amely így hirtelen írásbeliség nélkül maradt, falusi csoportjaiban újra tapasztalhatóvá vált a szóbeliség felerősödése, és az írásbeliségnek a szóbeliséget fenntartó szerepe is megjelent. A kalotaszegiek homogén nyelvszigetében a román nyelv tudása a többségnél legfeljebb egy alacsony szóbeliség szintjén állt, önmaguk szimbolikus kifejezésére alkalmatlanul. Kettős irányból erősödött fel a szóbeliség, egy eltűnő írásbeliség felől és egy második nyelv elsajátításának kényszere felől. Lásd. J. Assmann elméletét és a kelet-európai történelmi fejlődésben a szóbeliség és írásbeliség speciális kapcsolatát.

¹⁰ Például különös hangsúlyt kap Zsigmond Erzsébet *Sirató, Életem panaszos könyve* c. emlékiratában leánya konfirmációjának emléke: a vizsgán jól szerepelt, Bibliát nyert, majd a konfirmációi áldás után ő mondta a köszöntőverset, „ egy nagyon szép verset mondott, csengett a nagytemplom s zsúfolásig tele a karzat is gyúrva fiatalással.(...) Konfirmálás után jöttek mindenfelől, hogy írja le azt a verset, amit a templomban mondott. Tizennyolcszor írta le, más s másnak egész Vásárhelyig, hogy majd a más évben konfirmáltakal elszavalják.”. Zsigmond 2003: 72–73. Egyértelmű, hogy ez a „szerep” kiemelte a konfirmálók köréből a leányt, és az is, hogy a zsúfolt ünnepi magyarói templomban elhangzó szöveg 18 másik templomba került el, konfirmációi ünnepség népi szövegeként.

változást hoznak, egy-egy helység erősebb csoportjának van ebben szerepe. Már az a tény is, hogy viseletben vannak, a falusi konfirmációkhoz való alkalmazkodás példája, noha ennek megvalósításakor a viselet visszavételét Bánffyhun yadon a lelkész más szempontok alapján szorgalmazta (legyenek *kalotaszegi öltözetben!* Nyilvánvaló, hogy a székelyföldről Bánffyhun yadra kerülő lelkész a székelyruha továbbéltetését tekintette példának). Noha a viselet már az 1940-es évek végére az ünnepekből is eltűnt Bánffyhun yadon, most a vasárnapokon vagy más hunyadi ünnepeken a közelmúltban konfirmáltak a konfirmációra megszerzett öltözeteiket felveszik. Mivel az öltözetdarabokat köcsönözni, vagy megvásárolni kell, jelentős anyagi áldozatra kell vállalkozniuk a konfirmáció „egységes” öltözetéért.

A konfirmáció vizsgál szövegei a román nyelvűség kötelezővé tételkor, 1945 után a helyzethez alkalmazkodva kibővültek. A konfirmáció tananyagának egy jelentős része magyar egyháztörténetet, magyar történelmet, és református művelődéstörténetet tartalmaz, ezt zárja le a helyi egyház története. Nyomatott tankönyvek és könyvek híján a lelkészek indigóval sokszorosítva, írógéppel írták, majd osztották ki a megtanulandó anyagot. Az egyházak a szóbeliséghez való visszatérést szükségből fakadó folyamatnak tekintették, és igyekeztek az új követelményeknek megfelelni. A konfirmandusok füzetekbe írták le a szövegeket, és megőrizték azokat.

A konfirmáció kiemelkedő momentuma: a lelkész köszöntése

Erre vagy a legalkalmasabbat, vagy a legidősebbet választják, aki ékes szóval felolvassa a megírt verset. A verseket egymásnak adják tovább a generációk a verselők is. Tanult és tanulatlan szerzőktől származó versek egyaránt divatba jöhetnek, mint az ünnepi hangulathoz érzelme ket megindító és fennsége s szövegek és *szószólás*. Az 1990-es évek közepétől négy verset találtunk. Az 1996-os hunyadi konfirmáción az előző évben Kalotaszentkirályon elhangzott köszöntőt mondták el, adaptálták. A verseknek ismert tanár szerzői, illetve szerző nélküli típusai ismertek. Valóságos népteológiai alkotások, ahol a konfirmáció dogmatikai és teológiai értelmét egyszerű értelmezéssel adják elő, és a szokásos falusi köszöntők rigmusában és szerkezetében az Istennek szóló hála és köszönet, valamint a lelkész és családtagoknak szóló köszönet szakaszait bibli kus nyelven, talán a reformkor költészetére, Hory Farkas verseire emlékeztető

módon írják le, a műfaj a falusi kéziratos köszöntők és a kalotaszegi templomok verses kegyes feliratai között helyezkedik el.

Konfirmációi köszöntő:

1. Mindenható Isten, mennyei jó Atyánk, Kegyelméd tartott meg, vigyázott mireánk, Tőled jön az áldás, tied a dicsőség Áldott legyen neved, Te mennyei felség.	hála az Atyának
2. Nap, hold s a csillagok útját te tervezed Füvekre és fákra gondot visel kezed Elalusznak ősszel múltó nagy álomba S Te öltözteted fel újra virágokba.	a mindenség Teremtőjének
3. Életünknek útját nekünk kijelölted Születésünk előtt eleve rendelted, Felvértéztél minket a talentumokkal Hogy majd sáfárkodjunk méltóan azokkal.	életünk vivőjének
4. Eddig mint gyermekek nőttünk-növekedtünk Édesanyánk s apánk örködött felettünk Álljunk meg a hitben, gyümölcsöt teremjünk Anyaszentegyházunk hú tagjai legyünk.	eddig gyermekek voltunk
5. Most újra tavasz van, az élet tavasza Árad az aranyló napnak a sugara Így nézel le reánk, te gyermekeidre Kik ma fogadással járulunk elédbe.	fogadást tevőkre nézel
6. Azt amit szüleink egykor megfogadtak Keresztelésünkkor nyilván állítottak, Arról mi most önként bizonytságot teszünk, S Anyaszentegyházunk új tagjai leszünk.	szüleink keresztlői fogadalmá bizonyágtételünk – új felnőtt tagok leszünk
7. Tagjává, akik immán önállóak, S felelősek azért mennyei Uroknak, Amit gondolnak és amit cselekszenek Ő ítélje az emberi szíveknek.	önálló tagjai leszünk az egy- háznak – felelős tagjai
8. Tiszteletes urunk, köszönetet mondunk, Hogy az ismeretben idáig jutottunk. Ki fáradszhatatlan végezte munkáját Hogy megvívjuk harcunk, a hitnek szép harcát.	köszönetmondás a lelkésznek
9. Reformátusnak és keresztyénnek lenni A sákrámentumokkal méltóképpen élni A talentumokkal híven sáfárkodni S az ő kegyelmében végig megmaradni.	hitvallás
10. Jó földbe hull a mag, így indulunk útra Mert erre tanított a Krisztus útja „Légy hú mindhalálíg”, ezt fogadtuk máma „S akkor tiéd lesz az élet koronája”	tanítás

11. <i>Egymást megbecsülni, egymást segíteni Nyelvünket ápolni, népünket szeretni Ez az, amit anyyi éven át tanultunk, Tiszteletes urunk, köszönetet mondunk.</i>	hazaszeretet, becsület
12. <i>Aldja meg az Isten egész családjával, Az egyházközséggel s Hunyad városával, Kalotaszeggel és mind egész népünkkel, S minden jóra való igaz emberekkel.</i>	áldáskérés a lelkészre, Hunyad városára, Kalotaszegre, egész népre, igaz emberekre
13. <i>Szülők, keresztszülők drága nagyszüleink Minden egyház és jó előjáróink Szálljon titeátok szívünknek hálája S kísérjen bennetek Istennek áldása.</i>	áldáskérés a szülőkre, keresztszülőkre, nagyszülőkre, egyházi előjárókra; az irántuk érzett hála
14. <i>Mi ifjú nemzedék egymás kezét fogva Emelt fővel járunk, szívben virágozva Több a földi jónál Istennek országa Meváltott bennünket az ő keresztfája.</i>	az ifjak közössége
15. <i>„Szent hitünkről vallást tettünk”, kik ma hallottátok S magatokban lelketekben újra elmondátok, Álljunk meg tovább is ebben a szép hitben, Békesség reátok! Áldjon meg az Isten!</i>	hűség békesség, áldás

A kultikus szent tér. A szent tér emlékeztető szerepe

A reformáció a templomhasználat tekintetében újra az őskeresztény gyakorlathoz és megfontoláshoz tért vissza. A protestáns templomok a gyülekezet egybentartására alkalmas helyek, ahol az üzenet közvetítése történik. Legfőbb funkciója tehát a hang szabad szárnyalása központi, vagy kicsit megemelt helyről, hogy a szónoklat meghallásra és befogadásra alkalmasan érkezzen a hallgatósághoz, amint azt a prédikáló Luther ábrázoló képekről ismerhetjük. De Luther ezzel is elégedetlen volt: a gótikus templomokról írja: „A prédikálásra alkalmatlanok... nem is csoda, ha az Isten villáma belesap a dómokba, mert az ördög az, aki velünk ilyen dómokat emeltet, hogy az egy fő dologról elvonja figyelmünket.” Az individuális szent csendhez és esztétikumhoz (képek, szobrok) képest a szent közösség és a hang helyévé válik a templom.¹¹ A vallások történetében a liturgia megelőzi a szent tér megjelenését, az architektóniát, és ehhez hasonlítható a reformáció 17–18. századi állapota is, amikor törvények tiltják a protestáns templomok templomszerű

¹¹ Szacsvey 2002: 184. lásd még Révész 1944.

építését (toronnyal). Közösségi helyeiket alkalmi épületekbe helyezik, a liturgia elsődlegessé válik. A reformátussá lett közösségek katolikus templomainak átalakítása a „második nagy képrombolás” idején történik, Magyarországon ennek a jelenségnek lassú és alkalmazkodó változata van jelen. Egészen későn, a templomok eredetének igazolása idején történik meg a freskók mésszel való lefestése, és a szobrok és képek eltávolítása. Az átalakított templom szerkezetében döntő változás az úrsztala és annak középre helyezése, ez mint a sakremantum tartására és kiosztására szolgáló eszköz oltárként középre helyeződik, ezzel kialakul a falusiak körében piactérnek nevezett középpont, és a (rítusok) liturgia helye. Mégis, annak ellenére, hogy templomok díszítettségére való igény mint a szakrálisnak az esztétikussal való ontológiai egysége (pl. az esztétikai dimenzió megjelenése a „szeretet” fogalmi körében: ami szép, azt szeretjük, illetve tágabban a szent problematikájában)¹² fellép, megvalósul a protestáns templomi művészet mint „dekoratív művészet”, mint üzeneteket, szövegeket közvetítő, „igehirdető művészet”. A reneszánsz ornamentikába helyezett bibliai idézetek a 16. századtól sajátosan szakralizálják a teret.

A templomban a konfirmáció menetét előzetes „forgatókönyv” szerint évről-évre hasonlóan szervezik meg. A templomot ebből az alkalomból külön feldíszítik. A zölddel történő feldíszítésnek a hagyománya valószínűleg pünkösd és húsvét ünnepével kapcsolatos, amely az Ószövetségből vett idézet szerint az ünnepi sátor pálmával, fűzzel, fák ágaival, gyümölcseivel való feldíszítésről rendelkezik¹³, mégis az ősegyház felnőtt keresztelésének bibliai szimbolikájához köthető, amely az ifjakat Krisztus kertjében friss zöld ágakként említi, isten szerettei, kiválasztottai „zöld olajfák”¹⁴ vagy Ézsaiás szavaival, aki így jövendöl az Úr szolgájáról¹⁵: „Úgy nőtt fel előttünk mint a hajtás”.¹⁶ Zakariás egyenesen a levágott zöld ággal újí el a gonoszt¹⁷, valamennyi szimbolika az ifjakkal, mint érdemes hajtásokkal értelmeződik.

¹² Részletezően foglalkozik e kérdéssel Delahoutre 2003.

¹³ 3 Mózes 40–41.

¹⁴ Zsolt. 52, 10.

¹⁵ Ézs. 53, 2.

¹⁶ Pál–Újvári 2001: 24, 524, Dávid 2002: 19.

¹⁷ Zak. 3, 8.

Az úrasztala: a református templom liturgiai középpontja

A szószék elhelyezése a hang legjobb elterjedése szerint kerül kiválasztásra, állhat a templomok hajója és szentélye közötti küszöbön, az északi vagy déli falon, attól függően, hogy a karzatokra nézve, a hang terjedése szempontjából hol áll optimálisabb helyen. A prédikációt a gótikus mennyezetek kevésbé adják vissza, a mennyezet lefedésének nem csak építészeti, hanem gyakorlati okai vannak.

Középre tehát az úrasztala kerül, a hívek ezt az asztalt a szentségekkel kapcsolatosan közelíthetik meg. Első alkalommal kereszteléskor, másodszor a konfirmáció alkalmával, felnőttként az úrvacsoravételek alkalmával kerülnek kapcsolatba e centrális szakrális ponttal. Az asztal oltárszerű használata – mely a rá elhelyezett Bibliával és a szakrális oltárdísszel, a virágvázába rakott csokorral teljes – nem átvétel, de a szent esztétizálásának része, a szimbolikus tartalom megjelenítésében azonos gondolat van,¹⁸ „az Ótestamentumban szerepet kap a virágok szépsége, ez teszi lehetővé, hogy szerepük legyen Isten földi lakhelyének, a templomnak díszítésében”.¹⁹ Ismeretlen, hogy Magyarországon mikor jelenik meg az úrasztalán a váza és virág, feltételezhetjük, hogy a 19–20. század fordulójának pietista hatásai között jelentkezhetett, mint a falusias gyülekezetek „városiasodásának” egy eleme, és inkább a két háború között terjedt el. Az úrasztal fölé leeresztett búzakoszorú, búzaharang, majd virágharang hasonlóan oltárszerűen kiemeli a középre helyezett asztalt. Itt egy legújabb kori szimbólumhalmaz bevezetésével állunk szemben, amelyet történeti rendjükben röviden ismertettünk. A búzakoszorú-készítés Szent István napjához kötése Kalotaszegen az Alföldön munkavállaló férfiak ottani élményéből fakadt, és a református zsinat rendeletéből indul ki, mely a szent király nemzeti ünnepe reformátusokra való kiterjesztésének lehetőségét teremti meg, egy új kenyérért történő hálaadó úrvacsoravétel bevezetésével. Az úrasztalára helyezett terítő, amely hímzett és virágdíszes, tovább fokozza az oltár jellegét. A 17–18. századi főnemesi hímzett abroszok az oltárok hímzéseikhez igazodó munkák, de az egykori világi textíliák díszabroszainak típusai, amelyekkel az étkező asztalokat borították le (asztaltakaró és abrosz, egymáson két terítő, török szőnyeg és törökös vagy úrihímzéses vékony terítő) a protestáns liturgiának az „Úr asztala megterítettik” képzete szerint, a vacsora/utolsó vacsora asztalá-

¹⁸ Pál–Újvári 2001: 508.

¹⁹ Dávid 2002: 254.

hoz kapcsolódnak. Az Úrvacsorában részt vevő konfirmandusok az Úr asztalánál jelennek meg. Kört alkotnak, különválasztva a fiúkat és leányokat. A körben esztétikai szempont szerint, nagyság szerint ülnek, helyezkednek el. Ugyanígy jutnak el a bevonuláskor ehhez a célponthoz, a konfirmandusok szakrális útja (bevonulás) a református parókia kertjéből indul a lelkész vezetésével, és három kapun halad át, amelyeket virágfűzrérel feldíszítenek: a parókia kapuján, a templomkert kapuján és a templomajtón. Az úrasztala körül kialakított ülőhelyeikeig vonulnak. Az úrasztal szakrális, oltárjellegét fokozza az ifjak díszes, hímzett öltözete – mint megannyi szimbolikus virágornamentika, különösen a Kalotaszentkirályon kialakult *zöld fersinges*, rózsaszín kötényes konfirmációi öltözet, mely a századforduló tájéki bánffyhunyadi gazdag leányok rózsaszín selyem, aranyhímzéses konfirmációs kötényeinek folytatója, e színpárosításban a virágértelmezés sem lehetetlen.)

A konfirmáció és a viselet.

Az ünnepi szent tér állandósulása, templomi ülésrend

További térfoglalások szabályait őrzi a konfirmáció eseménye, előhívja a korábbi konfirmációk emlékeit, minthogy az előző évben konfirmáltak és a következő évben sorra kerülők (konfirmandusok) helye rögzített, és ehhez kötelezően tartoznak, tartoztak viseletbeli szabályok. Bizonyos falvakban már a konfirmációra, másutt csak a konfirmációt követő második évben teszik fel a pünkösdi ünnepre a pártát, amely a társadalmi küszöb eltolódását mutatja a leányok felnőtté válásának kérdésében, ők ettől az időtől fogva válnak eladó leányokká, a konfirmációval a nagyleányok körébe jutnak be. Ezek a helyek vannak az úrasztalához legközelebb, az asztal körüli körben ülnek a most konfirmálók, a lányok padja első sorában a következő évben konfirmálók, a második sorban az előző évben konfirmáltak. A sorokban ennek megfelelően ülnek a leányok, évről évre hátrább kerülve, ami arra szorítja őket, hogy ebből a körből férjhezmenéssel mielőbb kikerüljenek, ne kerüljenek a vénlányok padjaiba. Hasonlóan szerkesztett a legények helye a karzaton, ahol az úrasztalához legközelebb a konfirmandusok ülnek, mögöttük az előző évben konfirmáltak. A vasárnap még viseletben járó falvakban a templom szerkezetében a viselet is megmutatja a gyülekezeti élet viszonyait és a liturgia rendjét, az úrvacsorázók úrasztalhoz való vonulása a templomokban a lesgzigorúbban betartott rend. Ezt a zárt rendet Hofer Tamás a társadalom teljesen szervezett és állandó életének megfelelő rendnek

tartja, amelynek képszerű áttekinthetősége a viselet elhagyásával felborul.²⁰ És valóban, ez egy világos funkcionális értelmezése annak, miért törekednek a vasárnapi viselet megőrzésére maguktól is, külső, lelkesítő készítés nélkül is a kalotaszegiek. A legalkalmasabb példa erre Méra, ahol a legutóbbi időkig valóban a legfeszesebb volt a viselet és a templomi ülésrend közötti összefüggés, és ismert, hogy a közösség milyen rosszul tűri, ha valaki megkísérli átlépni ezt a rendet. Egy olyan viselet, amely fiatalosabb, mint azt a padbeli hely megengedi, ellenzést vagy kritikát vált ki. (Lásd T. A.-né korlátait törekvésében egy individuális és nagyon gazdag jelentésű hagyományos viselet kidolgozására és magvalósítására.)²¹ A templomi tér tehát a szakrálishoz történő közeledés vagy viszonyulás szociológiai helyzetét mutatja az ünnepi díszítésben és eseményben. Ennek a rendnek kindulópontjában vagy szervező tengelyében az évről évre megrendezett konfirmáció áll.

A szereplés emlékképei, az egyéni emlékezés és az identitás kérdése: ajándék- és emléktárgyak a kulturális emlékezet fenntartásában

A bánffyhungyadi konfirmáció képi emlékeinek áttekintése sajátos kérdéseket vet fel (1–4. kép). Amint azt már korábbi elemzésünkben is kimutattuk, a viselet újraélesztésének körülményei és végeredménye olyan helyzeteket implikál, amelyekből az identitások ütközései és zavarai is tükröződnek.²² A falvak esetében a helyzet eléggé egyértelmű. A konfirmációs csoportkép egy nemzet, egy felekezet, egy falu és egy korszakot identitását tartalmazza.²³ Ez fokozottan érvényes, ha viseletes falvokról van szó. Bár a bánffyhungyadi konfirmáció „városi” konfirmáció, a gyülekezet tagságának több mint a fele a környékről beköltöző falusiakból tevődik össze. A 2004. évi csoportképen az alábbi falvak viseletei, illetve absztrakt „kalotaszegi” viseletek láthatók (1. kép. 1. Ketesdi, ketesdi viseletben. 2. Hunyadi születésű, most csináltatott ruhában, többnyire körösfői darabokban. 3. Hunyadias viseletben, azzal a különb-

²⁰ Hofer–Fél 1975: 14–20.

²¹ Katona 2003: 65–69.

²² Szacsvey 1998: 173–193, 182–188.

²³ Lásd a konfirmáció tartalmi oldalát, amelyben a magyar történelem, a magyar református egyháztörténet, a saját egyház és templom története és a káté anyaga képezi a vizsga, illetve az oktatás tartalmát, ennek hagyománya az 1950-es évektől látszik folyamatosnak. Szacsvey 1998: 181–182.

séggel hogy ott nem volt *vállfűsing*. 5. Monostori anya, hunyadi születésű apa gyermeke monostori viseletben. 6. Nem hunyadi, de nem is cifravidéki származású lány cifravidéki viseletben. 7. Középlaki, hunyadi születésű gyermek, körösfői viseletben. 9–10. Cifravidéki viseletben. 11–12 Jellegtelen, vegyes darabokból összeállított öltözetben. 13. Kalotaszentkirályi származású, kalotaszentkirályi viseletben. 14. Kalotaszentkirályi származású és viseletű. 15. Nem hunyadi származású leány, bizonytalan eredetű öltözetben. 16. Vidékről beköltözött leány cifravidéki viseletben. A fiúk körében egyetlen hunyadi található. A férfiöltözetek hasonlóan jelmezszerűek, sőt falvakra történő beazonosításuk csak kivételesen lehetséges. A kép háttérben a templom bejárat melletti oldala látható, amely évtizedek óta a konfirmációs csoportkép elkészítésének helye.²⁴

A történeti fényképanyagban Kalotaszegen egyéb fényképek is ismertté váltak, hivatásos fényképészeket hívtak az ünnepségre, vagy kabinetképeket készíttettek az új konfirmációs ruhában a pártássá lett leányról (Kelemen Kata Kajla 1916-ban, a háború kellős közepén, gazdagnak számító új öltözetében, az első, rózsaszín konfirmációs kötényben Hunyadon). A legkorábbi konfirmációs ajándékok, a templomi textíliák között Hunyadon ebből az időből származnak.²⁵ Kelemen Kata, Kajla konfirmációs felvétele a hadbavonult családtagok számára is készült, beillesztett abba a folyamatba, amelyben az ünnepről elmaradó katona családtagok számára elkészíttetik a fényképfelvételeket. Nemcsak a nagyon tehetős családokban, hanem a jóval szegényebb családok kalotaszegi szobáiban is ott láthatók a leányok konfirmációs felvételei.²⁶ Az 1916-os konfirmáció kiemelkedett a többi közül a reformáció négyszázéves évfordulójának jubileumi éve miatt, talán ez is értelmezi, miért készültek nagyobb számban felvételek, és miért csináltattak új, drágább ünneplő öltözeteket Bánffyhunyadon. Valószínűleg az ünnepségek többsége Hunyadon, városias körülmények között került megrendezésre. Kalotaszegen ebből az évből kivételesen több felvételt őriznek az egyházak is. A konfirmálókról készült képeket ajándékozta, és dedikálta a konfirmáló szüleinek és keresztszüleinek. Egyik 1984-ben Nyárszón konfirmált leány a róla készült félhivatásos színes fotót verses ajánlással adta szüleinek. A kép emlékképként, hátulján emlékképpel, az emlékkönyvekből is-

²⁴ A ruházat beazonosításában Szabó Papp Katalin (Bánffyhunyd, 35 éves.), – aki a jól tájékozott a felszegi viseletek jelenében - volt a segítségemre, a gyűjtésben tanúsított szíves közreműködéséért itt mondok köszönetet.

²⁵ Szacsavay 1998: 183, 189.

²⁶ Saját gyűjtés, Bánffyhunyd, Valkai Erzsébet hagyatéka, gysz: 2004/2

mert stílusban rögzítette az eseményt. A konfirmált fehér vászonkosztümbe volt öltözve, fehér körömcipővel.²⁷ Ez a kép semmit sem árul el az esemény helyszínéről, bár a felvétel a templom ajtajánál készült, beazonosítása csak a helyben élők számára lehetséges. A viseletes fotók sorában tehát a 20. század elejétől a csoportkép mellett megjelennek a konfirmációs portrék, vagy kisebb családi portrék a konfirmálókkal. Az 1990-es évek közepétől a konfirmáció bánffyhungyadi eseményeiről új típusú családi felvételek is készülnek, sőt videófelvételek is, ezeknek esetenként más-más készítésű, megvásárolható másolati példányai a házaknál mindig megtalálhatók Hunyadon.²⁸ A családi fényképeket a családtagok készítik, ezek az események sorában általában a profán terek és események megörökítésére korlátozódnak. A templomi eseményeket a közösen meghívott fényképész és videós rögzíti. E képek átnézése alapján megállapíthatjuk, hogy a profán rituálé egyik legfontosabb része az öltözet felvétele, a „menyasszonyöltöztetésnek” teljesen megfelelő „leányöltöztetés” (2. kép).²⁹

Egy másik képcsoport a családi felvételeké; a konfirmációra viseletbe öltözött leány családtagokkal készült felvételei, szülőkkal, nagyszülőkkal, keresztszülőkkal, barátokkal stb. A harmadik csoportja a képeknek a vacsorán és az azt követő tánc alkalmával készül.

A konfirmáció családi eseményei a család identitását növelő emlékképek készítése, amelyben a szülők és keresztszülők kapcsolata erősödik, a szerep, amelyet a konfirmáció alkalmával a keresztszülők kapnak, megismétlődik keresztgyermekük lakodalmán.

A kalotaszegi falvak konfirmációi egymástól eltérnek, meglehetősen erősen élnek a régi hagyományok a tanulandó anyag összeállításánál (a lelkészek egymástól megörökölték a kéziratos vizsgaanyagokat, azt egészítették ki), a rítus kérdésében pedig a helyi megoldásokhoz való alkal-

²⁷ *Hogyha él még drága jó anyád/ Becsüld meg őt, szeresd, imádd./ Szíveden hogyha bánat van./ Borulj keblére boldogan./ Mert megértő szív csak ott van. Konfirmálásom emlékéül sok-sok szeretettel Erzsike, 1984. VIII. 12.*

²⁸ 2004-ben a Duna Televízió készített videófelvételt a bánffyhungyadi konfirmációról, amelyről másolatokat készíttethettek a konfirmálók. 1996–97-ben Molnár Ambur és Küllös Imre készítettek konfirmációról videófelvételeket Körösfőn, Nyárszón és Bánffyhungyadon, Küllös Imre pedig fényképfelvételeket ugyanezekben a településeken. Kalotaszentkirályon magam is fényképeztem.

²⁹ Adatközlő Köpeczi Csilla Mónika, sz. Bánffyhungyad. Anyja, Miklós Tamás Anna, 1986-os házasságkötése után költözött Hunyadra. Nyárszón konfirmált 1984-ben. Kovács Győző 2004-ben konfirmált, 14 éves, csak csoportképe van, otthon nem fényképeztek.

mazkodás A konfirmáción a fogadalomtétel körülményei eltérőek, más Körösfőn, Nyárszón, vagy a Cifravidéken, falvanként igen jellegzetes. A Bánffyhunyadon háttérbe szoruló hunyadiak konfirmációi emlékeit (mi hogyan szokott történni) kiszorítják az élénk és jellegzetes falusi gyakorlatok áthozatalai. A szándékok ellenére az esemény felül emelkedik a hunyadi konfirmáció lehetőségén, és a résztvevők számára a sokat hangoztatott kalotaszegi konfirmációként nyer elfogadható identitást. A város és falu közötti rivalizációból ez a kimenekülés útja, a gyülekezet kisebb falusi csoportjainak a kötődése saját egykori falujukhoz ma is erős, sokan oda térnek vissza konfirmálni vagy esküdni, sokan hétvégén otthon *templomoznak* és dolgoznak. Az elfogyóban levő Bánffyhunyad számára – amikor ott a magyarság a lakosság húsz százalékát teszi csak ki – ez a legelfogadhatóbb megoldás. A templomi konfirmáció megerősíti a városba beköltözött magyarságot, noha a „betelepülőkkel” szemben gyengíti a bánffyhunyadiak identitását, „öslakos voltát”. A bánffyhunyadi konfirmáció a tartalmak szerint megerősíti a magyar, a református identitást, és most alakítja ki a bánffyhunyadiak identitása mellé a kalotaszegi identitást, amelyben valamennyi Bánffyhunyadon élő magyar református, a különböző kalotaszegi falvakból magára és társadalmi helyére találhat a nyolcvan százaléknyi, lakótelepi lakásban lakó ortodox és görög katolikus román lakossággal szemben. A valódi feszültségnek ez a hordozója, a „hunyadióság” Bánffyhunyadon kisebbségben van.

A hunyadiak és a betelepültek között megfigyelhető társadalmi feszültségeket a konfirmáció nem oldja fel, a beköltözők természetesen hunyadiak lesznek, ez lesz közigazgatási, egyház-igazgatási lakóhelyük. De kísérlet folyik az ünnepek közös szervezésére, egy közös identitás kialakítására. A „kalotaszegiség” máris szerepet kapott sok olyan rendezvényben, amelyhez a város és a falvak közös erőfeszítéseire van szükség, például a kalotaszegi népművészek seregszemléinél, a bánffyhunyadi *Ravasznak napok* kulturális rendezvényein, a mérai *Kalotaszegi Gyermek Néptánc*találkozó vagy a zsoboki nyári művészeti tábor szervezésénél. Ezzel egyidejűleg megfigyelhető az egyes falvak saját identitásának megerősödése is, gyarapodnak az önállóan vállalt rendezvények, amilyen a kalotaszentkirályi tánc tábor, a mérai tájház létrehozása, a türei népművészeti mozgalom. A Gyarmathy Zsigáné által alapított *Kalotaszeg* című folyóirat, amely egykor a „kalotaszegiség” megteremtésével annak közös népművészetéről beszélt, elvesztette a „kalotaszegi népművészet” referenci szerepét. Most a falvak közötti rivalizáció és a hunyadi speciális

beköltözési problémák egy újraértelmezhető, gazdasági és kulturális kalotaszegi identitás felerősítése irányába mutatnak.

Az ezzel párhuzamosan megjelenő falusi önazonosság felerősítésében a jelenkori konfirmációnak is nagy szerepe van. A szokás szerény gyülekezeti alkalomból a falut átfogó, jelentős templomi és családi ünneppé vált. Az ünnep megtartása, a tér- és a mozgásfolyamatok elegendő „emlékképet” szolgáltatnak a helyi közösségi, felekezeti és etnikai identitás erősödéséhez.

Irodalom

ASSMANN, Jan

2004 (1999) *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Atlantisz Könyvkiadó – C.H-Beck, Budapest

BROWN, Peter

1993 *A szentkultusz*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest

DÁVID Katalin

2002 *A teremtett világ misztériuma. Bibliai jelképek kézikönyve*. Szent István Társulat, Budapest

DELAHOUTRE, Michael

2003 A szent és esztétikai kifejeződése: szent tér, szent művészet, vallási műemlékek. In: RIES, Julien (szerk.): *A szent antropológiája*. Tipotex, Budapest, 125–146.

DINZELBACHER, Peter

1996 *Angst im Mittelalter Teufels-, Todes-, und Gotteserfahrung: Mentalitätsgeschichte und Ikonografie*. F. Schöning, München – Paderborn

DURAND Gilbert

2003 A vallásos ember és szimbólumai In: RIES, Julien (szerk.): *A szent antropológiája*. Tipotex, Budapest, 75–124.

HÓFER Tamás – FÉL Edit

1975 *Magyar Népművészet*. Corvina, Budapest

KATONA Edit

2003 Egy kalotaszegi viseletgyűjtés tanulságai In: FEJŐS Zoltán (szerk.): *Néprajzi jelenkutatás és a múzeumi gyűjtemények változása*. (MaDok-füzetek, 1.) Néprajzi Múzeum, Budapest, 65–69.

PÁL József – ÚJVÁRI Edit

2001 *Szimbólumtár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és magyar kultúrából*. Balassi Kiadó, Budapest

RAVASZ László, dr.

1915 *Homiletika. A gyülekezeti igehirdetés elmélete*. Református Főiskola, Pápa, 367–380.

RÉVÉSZ István

1944 A templom belső tere. In: KEMÉNY Lajos – GYIMESY Károly (szerk.): *Evangelikus templomok*. Atheneum Kiadó, Budapest, 235–322.

SZACSVAY Éva

1998 *Konfirmáció Kalotaszegen. Egy szokás jelrendszerének értelmezési lehetőségei*. Néprajzi Értesítő LXXX. 173–192.

2002 Hang, szöveg, kép: a kommunikáció váltásai a templombelsőök dekorációinak példáján. *Acta Papensia* 2. (1–2) 183–196.

SZÚCS Ferenc, dr.

2003 Kereszttség és konfirmáció teológiai összefüggése In: Uő: *Tükör által. Válogatott írások és tanulmányok*. Théma Protestáns Tanulmányi Kör, Budapest

ZSIGMOND Erzsébet

2003 *Sírató: Életem panaszos könyve*. Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely

1. kép. Bánffyhunяд, 2004. A viseletek bemutatásának rendje: első sor a lelkésztől balra (1–5), jobbra (6–10), második sorban álló leányok, balról jobbra (11–16)

2 kép. A konfirmáló lány öltöztetése

3. kép A konfirmáció központi helyén, az úrasztal körül

4. kép A konfirmáció végén, a lelkésztől és a kurátortól kapott ajándékokkal

